

Nr 86.

Ankom till Riksdagens kansli den 6 maj 1911 kl. 11 f. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående viss kronojords uppdelande och försäljning till småbruk.

(2:a Afd.)

I en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 17, har herr *E. Åkerlund* hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida icke den odlade och för odling tjänliga marken å de kronans jordegendomar, hvilka ej i anledning af särskildt dyrbara byggnader, omedelbart grannskap till större städer eller af annan särskild orsak böra bibehållas i statens hand, samt å de ecklesiastika boställena skulle bereda landet vida större gagn än nu, därest desamma, jämte för ändamålet erforderlig skogs- och betesmark, där sådan finnes tillgänglig, i mån dessa egendomar blifva lediga från nuvarande arrendatorer och den nyss beslutade prästlöneregleringen träder i kraft, uppdelades i småbruk samt mot billigt pris och på lämpliga villkor försåldes till mindre bemedlade personer, hvilka önska ägna sig åt jordbruk och finnas lämpliga därför, men i saknad af nödiga medel ej se sig i stånd därtill, och att Kungl. Maj:t efter verkställd utredning för Riksdagen täcktes framlägga de förslag, hvartill denna utredning kan gifva anledning.

Till stöd härför har anförts följande:

»För enhvar, som med småbrukarereörelsens främjande afsett att i allt större utsträckning söka åstadkomma och vidmakthålla en talrik, bofast och själfständig jordbrukarebefolkning, torde det stå ganska klart, att detta mål näppeligen kan nås, som det nu i de flesta fall går till.

Dels ställer sig jorden för småbruken, jämte erforderliga byggnader å dessa, alldeles för dyr, tack vare till mycket stor del det ocker på denna goda rörelse företagsamma personer igångsatt, dels blifva jordarealerna i allmänhet alldeles för små för beredande af själfständig bärgning.

Det är förvisso inga enstaka fall, där ganska underhaltig, illa skött jord med därtill hörande nödiga byggnader å nybildade småbruk på rama landsbygden i mellersta Sverige står innehafvarna till 1,000—1,400 kronor per hektar, ehuru där knappast en pinne skog finnes utan till och med vedbrand måste köpas, och detta på samma gång det verkliga värdet för åker å äldre välskötta hemman å samma orter ej uppgår till mer än 500—600 kronor per hektar, fastän där i regeln finnes riklig tillgång såväl på betesmark som skogsfång.

De åsikter, som understundom kommit till synes därom, att småbrukare i allmänhet ej böra tillgodoses med större jordarealer, än att de för sin utkomst skola nödgas söka arbetsförtjänster utom hemmen, kan jag ej gilla, ty för verkliga jordbrukare erfordras väl, att de städse kunna arbeta å sina lägenheter, därest dessa skola blifva väl häfdade och den hemkänsla, man hoppas de skola skänka sina ägare, blifva verklighet. Dessutom är det ej under alla tider, som arbetsförtjänst kan påräknas i närheten af hemmen, och skola äfven mindre jordbrukare nödgas i aflägsna bygder söka sitt bröd, så blir det allt ringa glädje med hemmet, hvilket dock väl främst skulle fästa dem vid fosterlandet.

Enligt mitt förmenande är det af största vikt att tillse, huruvida icke staten, för en ganska lång tid framåt, vore i stånd att — utan några som helst våldsamma åtgärder — nedbringa jordvärdet för köpare af småbruk till normala pris och därigenom åtminstone i någon mån förmå stäfja det ofta oblyga ocker, vinningslystnaden drifver på småbrukarerörelsen.

De jordbruksegendomar, staten har i sin ägo på vår egentliga landsbygd, torde, om man beräknar förvaltningskostnader, nybyggnader med mera, lämna synnerligen klen nettobehållning och skulle helt visst bringa vida mera välsignelse, därest de för billigt pris upplätes till småbruk.

Men förutom statens jordbruksegendomar finnas inom kort tillgängliga de ecklesiastika boställena, hvilkas i allmänhet förmånliga lägen och underhaltiga jordbruksbyggnader särskildt ägna dem för uppdelning i mindre jordbruk.

Äfven om dessa boställen skulle upplåtas till småbruk på mycket goda villkor, kommer dock ganska visst kommunerna i allmänhet ej att lida skada däraf, emedan åbyggnaderna å en mycket stor del af dem — säkerligen å flertalet — sådana de nu befinnas, alls icke lämpa sig för tidsenligt jordbruk och därför helt säkert skulle komma att betunga ett stort antal kommuner med så stora kostnader för ny- och ombyggnad, att de betingade arrendeafgifterna knappast skulle förslå till gäldandet af räntor och afskrifningar ens å dessa kostnader, än mindre till någon ersättning för jorden.

Enahanda förhållanden i fråga om jordbruksbyggnaderna förefinnas ock mycket ofta beträffande kronans jordbruksdomäner, och detta utgör en ytterligare anledning att uppdelas äfven dem i mindre lägenheter, helst sådana å såväl kronans hemman som å de ecklesiastiska boställena vid detta förhållande ej behöfde belastas med kostnader för nedrifvandet af tidsenliga och dyrbara byggnader.

Härtill kommer att flyttning af moderna byggnader ofta ej med någon fördel är möjlig, eftersom dessa pläga vara uppförda dels af stolpvirke och bräder, hvilka byggnadsämnen vid rifning mycket ofta förstöras, dels med inredning af cement.

Vid enligt äldre metoder bebyggda gårdar inom mellersta och norra delarna af landet plägar ofta det för blifvande småbruk lyckliga förhållandet råda, att de gamla husen bereda riklig tillgång på godt timmer för nya byggnader.

Mot de ecklesiastiska boställenas uppdelning i småbruk lär nog den invändningen kunna göras, att det ännu ej är afgjort, hvilka af dem rätteligen böra anses tillhöra kronan och hvilka böra vara kommunernas egendom, samt att vid försäljning af sådana, den kommunerna vid senaste prästlöneregleringen tillförsäkrade afkomsten från dessa boställen skulle gå om intet.

Sådana farhågor böra dock, enligt mitt förmenande, alls icke få förhindra dessa boställens uppdelning i småbruk, för så vidt detta annars finnes lämpligt, eftersom kommunernas rätt väl kunde tillgodoses, därest försäljningsbeloppen fonderades och kommunerna af en sådan fond erhöles ersättning ej mindre för de boställen, hvilka utrönas bort tillhöra dem, än äfven för den afkomst från de nuvarande prästgårdarna, de blifvit tillförsäkrade.

Naturligtvis borde vid försäljning af prästgårdar erforderlig mark för bostadsboställen undantagas.

En synnerligen kinkig fråga blir, huru det bör förfaras med

den genom statens försorg till småbruk upplåtna skogen, hvilken väl åtminstone å dessa ej efter behag bör få förödas.

Gifvetvis bör väl kronan ej allenast behålla alla större skogskomplex utan äfven öfvertaga sådana å de ecklesiastika boställena.

För öfrigt synes det ej obilligt föreskrifva, att den till småbruk upplåtna skogen ej annorlunda än till husbehof finge användas utan efter utsyning, hvilken måhända kunde verkställas genom länens skogsvårdstjänstemän.

De farhågor, man hyser för att till billigt pris upplåtna småbrukarelägenheter skulle kunna blifva föremål för spekulation och jobb, voro måhända berättigade, för så vidt medel till förekommande däraf ej kunde utfinnas utan allt för stor inskränkning i småbrukarnas handlingsfrihet. Blifva småbruken väl bebyggda, uppodlade och häfdade, komma de i regeln att stå i så höga värden, att spekulationen förvisso ej vänder sig åt det hållet, för så vidt lägenheterna ej komma i närheten af järnvägsknutar, industriella anläggningar och möjligen äfven andra platser, hvarest byggnadstomter vore begärliga, och där så blef förhållandet, vore väl knappast rätt förneka en småbrukare att förtjäna en slant likaväl som ägare af kanske omedelbart intill hans ägor belägen mark. Dock borde väl för sådan upplåtelse af jord från småbruk tillåtelse böra utverkas under ett visst antal år från det småbruket förvärfvades, på det icke det egentliga syftet med detsamma blott i spekulationssyfte må förfelas.

Skulle den generella bestämmelsen blifva fastslagen vid upplåtelse af småbruk genom statens försorg och vid beviljandet af lån till sådana, att de å lägenheten hvilande skulderna ej finge till fullo inbetalas under de första t. ex. 20 åren och att under denna tid öfverlåtelse af dem eller upplåtelse af jord från dem icke finge äga rum utan därtill erhållet medgifvande, vågar jag tro, det småbruken nog i regeln skulle gå fria från spekulationen. Att i vidare mån inskränka småbrukarnas handlingsfrihet skulle förvisso verka förlamande på hela rörelsen. Att anföra hvad som försiggått i Norrland såsom ett varnande exempel, synes mig orimligt, ty där var det visst icke jordbruken utan de till dem lagda ofantliga skogsarealerna, som lockade spekulationen att efter bästa förmåga göra slut på den själfständiga bondeklassen.

Mot den åtgärd, jag här vågat ifrågasätta för främjandet af småbrukarerörelsen, kan ju ock den invändningen göras, att däri genom de nuvarande arrendatorerna å egendomarna skulle blifva

husvilla, men ej heller denna farhåga synes mig böra få utgöra skäl för denna enligt mitt förmenande viktiga frågas fall, helst de nuvarande arrendatorerna väl främst böra sättas i tillfälle att förskaffa sig småbruk, om de så önska, eftersom de redan äga nödiga inventarier och i många fall kunna förskaffa sig något rörelsekapital genom försäljning af vid småbruket öfverflödiga sådana.»

I likhet med motionären anser utskottet ett väsentligt hinder för småbrukarrörelsens utveckling på ett lyckligt sätt ligga däri, att den jord, som af enskilda, föreningar och bolag utbjudes till egna hem, oftast betingar ett pris, hvilket bereder köparen afsevärda svårigheter att med de räntor och amorteringar å köpeskillingen, han har att erlægga, kunna å den inköpta fastigheten få en nödortftig bergning. Härtill kommer ock, att de sålunda bildade egna hemmen ofta äro af alltför ringa areal för att en familj skall kunna därå försörja sig. Därest staten i större utsträckning än nu sker kunde tillhandahålla jord för ifrågavarande ändamål, skulle detta enligt utskottets förmenande vara ägnadt att i afsevärd grad afhjälpa berörda missförhållanden samt befrämja småbrukarrörelsen, då en ökad tillgång på jord för småbruk sannolikt skulle hafva en reglerande inverkan på jordpriset i orterna. I anledning häraf och då egnahemsrörelsen skulle väsentligen befordras, om tillfälle bereddes att bilda egna hem å kronan tillhörig mark i vidsträcktare mån än för närvarande äger rum, finner utskottet det väckta förslaget synnerligen behjärtansvärdt.

Utskottet.

Emellertid synes hvad först beträffar de ecklesiastika boställena den nu föreliggande framställningen icke för närvarande böra föranleda någon åtgärd. Rörande dessa fastigheter stadgas i 62 § af den nya ecklesiastika boställsordningen (Svensk Författningssamling nr 141 år 1910) följande:

»Är prästgård med hänsyn till boställshafvarens tjänsteverksamhet olämpligt belägen eller kan eljest på grund af särskilda omständigheter boställe eller del däraf ej för sitt ändamål bibehållas utan synnerlig olägenhet eller mot skälig afgift utarrenderas, må boställe eller del, hvarom nu är sagdt, efter Konungens bepröfvande utbytas mot annan fastighet eller ock försäljas. Lag samma vare, där löneboställe eller del däraf till följd af belägenhet i eller invid stad eller stadsliknande samhälle kan med synnerlig fördel styckas till tomter.»

Fråga om försäljning af de ecklesiastika boställena i större utsträckning, än som enligt nyssberörda stadgande finnes medgifvet, torde måhända i framtiden komma att uppstå. Då emellertid beslut om berörda fastigheters disposition så nyligen fattats, anser sig utskottet icke kunna förorda bifall till motionärens förslag om utredning, huruvida ej nämnda beslut redan nu bör ändras.

Ehuru utskottet delar motionärens önskan om ökad försäljning af jord från statens domäner, hyser utskottet dock i vissa afseenden en afvikande mening särskildt beträffande de närmare villkor, hvarunder de ifrågasatta försäljningarna skulle ske. Hvad härvid först angår den af motionären föreslagna inskränkningen i dispositionsrätten till skogsmark, som kunde åtfölja ett till eget hem försäldt jordområde, synes det utskottet som om några särskilda bestämmelser icke borde i detta hänseende fastställas för mark, som säljes af kronan, utan bör dylik mark enligt utskottets förmenande efter försäljningen få disponeras på samma sätt som annan enskild person tillhörig skogsmark. Vidare lär med fog kunna ifrågasättas lämpligheten af en föreskrift, att köpare af ett småbruk icke skulle äga rättighet att inbetala köpeskillingen i dess helhet förrän efter viss närmare bestämd tid; i detta afseende torde nämligen köparens intresse att få sin egendom fri från gravationer böra tillmätas afgörande betydelse och detta utan inskränkning medgifvas, så snart han kan komma i tillfälle därtill. Då vidare Riksdagen så nyligen som år 1909 fastställt nya grunder för upplåtelse af småbruk och bostadslägenheter från kronans egendom och någon erfarenhet rörande dessa bestämmelsers verkan väl knappast ännu kan vara vunnen, synes det ock utskottet som några ändrade bestämmelser i ämnet för närvarande icke böra utfärdas.

På grund af det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke må föranleda till någon Riksdagens åtgärd.

Stockholm den 5 maj 1911.

På jordbruksutskottets vägnar:

THEODOR ODELBERG.

Reservation:

Af herrar *E. A. Lindblad* och *E. G. H. Åkerlund*, som anförde:

»Det synes oss kunna blifva till gagn för egnahemsrörelsen, därest kännedom kunde erhållas om den ungefärliga tillgången på jord lämplig för småbruk å de kronoegendomar, som under den närmaste tiden, exempelvis 10 år, kunde för sådant ändamål disponeras. Därmed skulle en öfverblick vinnas, i hvilken grad de myndigheter, hvilka hafva att afgifva förslag till lägenhetsupplåtelser från kronans egendomar, såvidt nu kan förutses, kunna blifva i tillfälle att, allteftersom jorden varder för ändamålet tillgänglig, föreslå dylika lägenhetsupplåtelser. Då, såsom nu är fallet, de uppskattningar, vid hvilka skall tagas i öfvervägande lämpligheten af försäljningar från egendomarna, ske tre år före inträffande arrendeledighet, kan man gifvetvis vid en viss tidpunkt äga kännedom allenast om en obetydlig del af den jord å statens domäner, som kan lämpa sig till egna hem. Därest emellertid en förundersökning sådan som den nu ifrågasatta komme till stånd, skulle tillgången för en något längre tid framåt blifva konstaterad. Genom denna undersökning, som borde ledas af för ändamålet tillkallade sakkunniga, skulle ock enligt vårt förmenande kunna åstadkommas, att möjligheterna till försäljning af egna hem från kronans egendomar mera än nu sker beaktades såväl af uppskattningsmän och domänintendenter som af den småbruksintresserade allmänheten, särskildt om de vid förundersökningen vunna resultaten blefve på lämpligt sätt offentliggjorda.

På grund af det anförda ha vi inom utskottet yrkat,

att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, i hvilken omfattning upplåtelser af jord till småbruk och bostadslägenheter från kronans egendomar lämpligen kan äga rum.»